

VINTERKLASSIKER –
Uhra-Beata Simberg-Ehrström

BÄSTA LÄRARE!

Denna handledning är riktad till lågstadielärare som inspiration och stöd för utställningen Vinterklassiker – Uhra-Beata Simberg-Ehrström, som visas på Elverket i Ekenäs 30.1–3.4.2016. Handledningen presenterar konstnären Uhra-Beata Simberg-Ehrström, samt bjuder på inblickar i hennes konst och ryornas värld. Handledningen är riktad speciellt till undervisning i textilslöjd och bildkonst.

Handledningen bjuder på såväl synvinklar och frågeställningar för utställningsbesöket, som på uppgifter att utföra tillsammans i klassen före och efter utställningsbesöket. Handledningen närmar sig utställningen från en undersökande, fenomenbaserad synvinkel som uppmuntrar till gemensam diskussion och reflektion.

Utställningen är den andra i serien Vinterklassiker, och konstnärens första separatutställning på 35 år. Välkommen till Elverket för att uppleva textilkonst som sällan visats för publik!

För mera information kontakta curator för publikarbete Kia Orama. kia.orama@proartibus.fi/040–5298656.

GUIDNING FÖR KLASSEN

För att få ut det mesta av utställningsbesöket, rekommenderar vi att ni bokar en guidning för er klass med en av våra sakkunniga guider. Guidningarna är kostnadsfria och tillgängliga även utanför våra vanliga öppethållningstider.

Kontakta amanuens Erica Wulff på erica.wulff@proartibus.fi eller ring 019-2239012 för att hitta en lämplig tid för er klass.

INNEHÅLL

TILL LÄRAREN	4
KORT OM RYOR	5
OM KONSTNÄREN	6
UPPGIFTER	7
Före utställningen	8
Under utställningen	9
Efter utställningen	12
INFORMATION	14
Stifelsen Pro Artibus	
E-galleriet	
Kommande program 2016	

TILL LÄRAREN

TRIVSELREGLER UNDER UTSTÄLLNINGSBESÖKET

Varför får man inte röra konstverk?

Människans fingrar innehåller alltid salt och fett, som förflyttar sig till konstverket vid beröring och lämnar märken på alla material. Det är inte tillåtet att röra vid konstverken eftersom vi vill att de bevaras också för framtiden.

Var försiktig i utställningsutrymmet

Eftersom det är lätt att stöta till konstverk i utställningen ska ytterkläder och ryggsäckar lämnas i garderoben under utställningsbesöket. Rör er försiktigt i rummen. Det finns sittdynor tillgängliga för skolklasser. Det är inte tillåtet att äta i utställningsutrymmet men vid behov kan en plats där ni kan äta mellanmål ordnas.

Hur kommer vi till Elverket?

Elverket hittar ni lätt på museigården nära Ekenäs torg. Galleriet är tillgängligt för rörelsehindrade. Om ni anländer med abonnerad buss kan ni be bussen stanna vid porten vid Gustav Wasas gata. Det finns gott om plats för cyklar på gården.

Fotografering och sociala medier

Det är tillåtet att filma och fotografera (utan blix) i Elverket. Ni hittar oss på Instagram på @proartibus #elverket.

Lärare ansvarar för gruppen

På Elverket finns alltid en utställningsvakt på plats, men det är lärarens ansvar att hålla reda på gruppen under hela besöket.

Elverket

Gustav Wasas gata 11, 10600 Ekenäs, Finland +358 19 2239010

ti-fre 13–17, lö-sö 11–17

OM RYOR

Ryor utgör ett slags vilt kort i finländsk konsthistoria då såväl textilkonstnärers konststycken som hemvävda ryor har placerats under samma tak. Just på grund av denna unika position har rya- och textilkonst fått stå för nytänkande inom det finländska konstfältet. Också Uhra-Beata Simberg-Ehrströms ryakonst har varit central i förnyandet av ryakonsten. I den här handledningen behandlas ryor ur en konstnärers, Uhra-Beata Simberg-Ehrströms, synvinkel. Mera information om ryor överlag finns att hitta här:

Finska handarbetets vänner <http://www.kasityonystavat.fi>

RYIJY! The Finnish Ryijy - Rug. 2009. Leena Svinhufvud & Eeva Viljanen.

Suomalainen ryijy. 1991. Marja-Riitta Saloniemi.

Ensam, 1965

OM KONSTNÄREN

”Att väva är att måla.”

-Uhra-Beata Simberg-Ehrström, 1949

Uhra-Beata Simberg-Ehrström var en finländsk textilkonstnär, vars ryor representerar det bästa av finska textilkonstens nytänkande. Hon sägs vara en av valörryornas utvecklare på grund av sin skickliga färganvändning. Utöver ryor har hon gjort bland annat hem- och kyrkotextilier och arbetat för Inhemsk ull.

Uhra-Beata föddes 1914, tre år efter sin storebror Tom Erik. Uhra-Beatas mamma var Anni Simberg och pappa den kända bildkonstnären Hugo Simberg. Hugo Simberg sägs ha varit väldigt fäst vid sina barn. Uhra-Beatas yrkesval kan han dock inte ha påverkat i någon högre grad eftersom han dog då dottern endast var tre år gammal. Uhra-Beata kuoli 1979 när hon var 65 år gammal.

Uhra-Beata Simberg-Ehrström började sin karriär som 17-årig vid Konstindustriella högskolan. Hon studerade både på avdelningen för textilkonst och för keramik. Utöver det avlade hon en konstnärexamen. Under sin mest aktiva period på 60-talet planerade Uhra-Beata Simberg-Ehrström över 30 ryor och fungerade som formgivare för Finska Handarbetets Vänner. Hon vann ett flertal pris och hedersnämningar i Finland och internationellt, samt erhöll en medalj i världsutställningen i Paris år -37, och i tre på varandra följande Milano Triennaler 1951–60. En av Finska Handarbetets Vänners mest populära modeller är fortfarande Uhra-Beata Simberg-Ehrströms modell Pathétique.

Det unika i Uhra-Beatas ryor finns både i deras imponerande färgvärld, samt i att de ovillkorligt låter bli att avbilda något figurativt. Uhra-Beata skapade alltid sina verk på färgens villkor. Hon sade ha ett absolut färgsinne, och många som kände Uhra-Beata har berättat, hur hon hade förmågan att urskilja nyanser från varandra på ett exceptionellt noggrant sätt. Detta framkom bland annat i hennes sätt att beskriva färger mångordigt, som gul-röd, i stället för med endast ett ord.

I sitt arbete har hon beskrivits som en målmedveten och kompromisslös konstnär. Med vävarna skedde samarbetet ändå under ett närmast magiskt samförstånd. Som person var Uhra-Beata finkänslig, formell och uppskattad. Hon gjorde ofta ett outplånligt intryck på människor.

Bland annat med de här orden har Uhra-Beatas ryor beskrivits:

”On kuin kaikki se värökauneus, joka humisee Suomen sinimetsissä ja ruskeilla soilla, yöllisissä kuumoituksissa ja aamun sarastuksessa, keväisillä kukkaniitillä ja kerkkämetsissä ja syysluonnossa, olisi saanut ryijyissä keskitetyn ja vapautuneen värimusikaalisen kielensä”. Onni Okkonen

UPPGIFTER

I uppgiftsdelen bekantar vi oss först med utställningen och dess bakgrund. Efter det följer uppgifterna och underlagen som är avsedda för utställningsbesöket. Sist presenteras konkreta övningar, med vilka arbetet kring utställningen kan fortsätta på skolan efter utställningsbesöket.

Utställningen behandlas i uppgifterna genom tre teman:

- 1) ryans ställning som konst,
- 2) ryan som ett samarbete mellan konstnären och vävaren
- 3) ryan sedd ur utställningsrummets synvinkel.

För att underlätta användandet av handledningen är uppgifterna indelade i kategorierna **UNDERSÖK**, **REFLEKTERA**, **BEKANTA DIG** och **IAKTTA**.

1 KONSTNÄRENS BERÄTTELSE

Ibland kan det vara svårt att hitta information om en konstnär. Då blir det viktigt att kunna undersöka och ta reda på. Om Uhra-Beatas liv finns endast lite information och bilder. Läs tillsammans igenom texten "Om konstnären" och titta på konstnärens porträtt.

UNDERSÖK. Hurdan person föreställer du dig att konstnären var? Vad skulle du vilja veta mera om? Hur kunde man fortsätta forskningen? Berättar hennes konst någonting om henne som person?

2 KONSTVERKETS PLACERING

Konstverk som till exempel målningar hängs ofta upp på väggen, men ryornas platser kan variera. En av Uhra-Beata Simberg-Ehrströms största ryor, Skog, finns på golvet i Helsingfors stadsdirektörs mottagningsrum. Konstnären själv har sagt att en rya kan hängas upp till och med i taket.

REFLEKTERA. Hur förändras ett konstverk då det hängs upp på olika platser? Hör ett konstverk alltid hemma på väggen? Vad händer då ett vardagligt föremål hängs upp på väggen, eller om en målning placeras på golvet?

3 RYOR OCH MÅLNINGAR

Under Uhra-Beatas tid på 1930-talet fanns strikta regler och föreskrifter som härskade i målarkonsten. Ryakonst var friare att bröt mot dessa regler. Därför sägs den vara en föregångare i konsten.

UNDERSÖK. Hur ser ryan ut idag? Hurdana ryor har du sett? Hur kunde en alldeles ny rya se ut? Vilka material skulle den vara gjord av?

4 RYOR OCH MÅLARKONSTENS VOKABULÄR

Då vi talar om ryor använder vi ofta ord bekanta från målarkonsten. Uhra-Beatas ryor kallas ofta för yllemålningar. Beskrivande ord som ljus och skugga, nyans, valör, geometri, chiaroscuro och sfumato används.

UNDERSÖK. Vad betyder orden pointillism, yllemålning, ljus och skugga, nyans, valör, geometri? Hur låter orden chiaroscuro och sfumato? Liknar ryorna målningar? Hur skulle det vara att måla med ylle?

5 UTSTÄLLNINGSPUTRYMMET

Förutom ryor finns det i utställningen också en hel del andra verk av Uhra-Beata, så som akvarellskisser, textilier och keramik. Konstverk är känsliga för beröring och ljus, vilket gör att man ofta måste dimma ner belysningen i utställningsrummen.

IAKTTA. Hurdan atmosfär är det i utställningen? Hurdana föremål finns det i utställningen? Hur ser ryorna ut? Är något verk mera intressant än ett annat? Ni kan göra en åsiktspromenad i utställningsrummen: var och en ställer sig framför det verk som ni tycker är mest intressant. Går ni till samma eller olika platser? Varför valde du just det verket?

6 VERKENS NAMN

Uhra-Beatas verk är ofta abstrakta, vilket betyder att de inte nödvändigtvis avbildar någon konkret sak eller bild. Verkens namn kan ändå avslöja något mera. Med hjälp av verkförteckningen kan ni undersöka verkens namn och övriga uppgifter.

UNDERSÖK. Hurdana namn har verken? Vad kunde namnen berätta om verken? Vilken annan information hittar du om verken?

7 FÄRG OCH MATERIAL

Uhra-Beatas ryor kan innehålla tiotals olika valörer av samma färg, och hela ryan hundratals olika nyanser. Vid sidan om färg, är en viktig faktor i tillverkan av ryor materialet. Ryor ser mjuka och tilltalande ut, man kan lätt få lust att röra vid dem. Konstverk får ändå inte vidröras pga deras ömtålighet.

IAKTTA. Vad ser du i ryan? Diskutera tillsammans varför man inte får röra konstverk? På vilka andra sätt kunde man undersöka konstverk?

Koppar (detalj) , 1968

UPPGIFTER

8 ORD OM RYOR OCH MÅLNINGAR

Påminn er om vokabulären i målarkonsten. Ord som pointillism, ljus och skugga, nyans, valör, geometri, chiaroscuro och sfumato dök upp som beskrivande ord för ryor.

UNDERSÖK. Hittar ni ljus och skugga eller olika nyanser i ryorna? Ställ dig framför din favoritrya och undersök hur många av de beskrivande orden du kan hitta i den. Hur skulle du själv beskriva ryan?

9 UNDERSÖK DIN FAVORITRYA

Uhra-Beatas ryor är på det sättet speciella att en knut kan innehålla upp till fyra olika färgs garn. När vi står på ett tillräckligt avstånd från ryan, kan vi inte mera uppfatta de enskilda färgerna utan vårt färgsinne blandar ihop färgerna till en. Fenomenet kallas för optisk blandning.

IAKTTA. Ställ dig framför din favoritrya och iaktta den med hjälp av ett förstoringsglas. Vilka olika färger ser du? Hur skulle du beskriva färgerna möjligast noggrant? Iaktta speciellt vilka garn som finns bredvid varandra. Ta sedan några steg bakåt, och iaktta hur du nu uppfattar färgerna. Fortsätt uppgiften i klassen med uppgift 3 i nästa avsnitt.

Koppar (detalj), 1968

UPPGIFTER

10 AKVARELLSKISSERNA

I början var ryakonstnärernas instruktioner åt vävarna noggranna ruttdiagram. Under Uhra-Beatas tid började konstnärerna använda sig av akvarellmålningar som instruktioner. Det här betydde att vävarnas roll i skapandet av ryan blev större. De måste också vara väldigt skickliga för att förstå hur akvarellskissens olika nyanser med hjälp av yllegarn kunde bli till en rya.

IAKTTA. Iaktta utställningens akvarellmålningar. Diskutera hur vävarna kunde veta vilka nyanser av garn de skulle använda? Hittar du vilken skiss som hör ihop med vilken rya?

Epilobia, 1960-talet

11 PLANERING

Under och efter Uhra-Beatas tid har ryorna förnyats på många sätt. Först förändrades färgen och motiven, efter det materialet och formen. Den moderna ryan kan se ut på många olika sätt, men också traditionella ryor görs fortfarande. Bland annat Uhra-Beatas ryamodeller kan fortfarande beställas och vävas hemma.

Om du skulle planera en rya, skulle den vara en traditionell eller en modern rya? Vilken storlek eller form skulle den vara? Var skulle den hänga? I taket, på väggen, på golvet? Vilket material skulle du använda?

ÖVNING: Planera en egen rya enligt färgövningar 13.

12 SAMARBETE

Uhra-Beatas största rya, Skog, tog 7 månader att tillverka. Under den här tiden besökte konstnären vävarna varje dag. Som modell hade vävarna endast en färgmålning. Ändå sägs samarbetet ha varit närmast ordlöst och magiskt. Kunde ni samarbeta med en kompis på samma sätt?

ÖVNING. Sitt med ryggarna mot varannan. Den ena av er har ett papper i handen. Beskriv vad du ser och kompisens tecknar av enligt dina instruktioner.

13 ÖVNINGAR MED FÄRG

För många konstnärer så som för Uhra-Beata val av färg brukar vara nästan intuitiv. De här två uppgifter har gjorts i samband med konstnären Erik Creutziger. Det kan vara svårt att beskriva hur man väljer toner för sitt verk men kunskap om färgblandning, ren och brutna färgtoner samt om valörer kan hjälpa till. Med att blanda färg, kan man till exempel lära sig att inte ha bakgrunden för kompakt eller för mörk. Till Exempel kan ni tillsammans fundera på harmonisk och disharmonisk färgkombinationer.

OBS! Uppgiften 1 börjar man med redan på utställningen (kolla uppgift 9 på sidan 10)

UPPGIFT: Måla av en rya i pointillistisk stil.

Material: Oljepastellkriter, akvarellfärg, akvarellpapper (högst A3), små penslar.

POINTILLISM

Pointillism är en konstrikning under det sena 1800-talet. Istället för att blanda färgerna på paletten målar man i pointillistiskt måleri med små punkter eller klickar, tätt bredvid varannan på duken, för att få en färgblandning. Det här kallas för optisk blandning av färg och betyder att färgerna inte är fysiskt blandade utan två färger blandas i betraktarens färgsinne till en färg.

I den här uppgiften undersöker man färgtonerna i Uhra-Beata Simberg-Ehrströms rya och målar en rya i pointillistiskt stil.

- 1) Läs igenom texten ovan om optisk blandning och pointillism.
- 2) Välj en av Uhra-Beatas rya att jobba med. Hurdana färgytor finns det i ryan? Planera och komponera din egen bild så att den är uppdelad i likadana färgytor. Fundera på vilka färger de olika ytorna skulle ha. Försök att jobba med pointillistisk teknik så att ryornas material syns i bilden: måla ytorna med prickar.
- 3) Alternativ: Måla en bottenfärg med akvarell. Låt färgen torka och jobba sedan med krita i pointillistisk stil. Låt bottenfärgen synas på vissa ställen.
- 4) Alternativ: Prova på att måla utgående från minnesbilder av verken. Hur upplevde ni färgkombinationerna? Är det möjligt att hitta färgtoner från minnesbilder?

I stället för prickar kan du prova samma övning genom att använda små rutor eller sträck. För att lyckas med en optisk blandning krävs att punkterna, strecken eller rutorna är så små eller så långt borta att ögat inte skiljer dem åt.

Genom att prova dig fram märker du hur färgerna påverkar varandra. Betrakta din målning på avstånd så har du lättare att se effekten. Försök att göra prickarna jämnstora. Genom att variera en färgs kulör och valör får du en mera levande färgvärld.

INFORMATION

STIFTELSEN PRO ARTIBUS

Stiftelsen Pro Artibus är en fristående del av Svenska kulturfondens organisation. Grunduppgiften är att befrämja den visuella konsten i alla delar av Svenskfinland. Stiftelsen förvaltar och förkovrar en konstsamling bestående av verk av finlandssvenska konstnärer. I Ekenäs upprätthåller Pro Artibus det finlandssvenska konstcentret Galleri Elverket. I Helsingfors driver stiftelsen Sinne, en plattform för ung samtidskonst.

E-GALLERIET

Stiftelsens samling består av över 1000 konstverk. E-galleriet fungerar som en databank, som skolor kan nyttja i sin undervisning.

<http://galleri.proartibus.fi/samlingen>

Via Inblickar i samlingen presenteras olika sätt att bekanta sig med Pro Artibus konstverk. Bekanta dig med samlingens samtliga självporträtt, eller med koloristen och modernisten Yngve Bäck.

<http://galleri.proartibus.fi/inblickar>

PROGRAM UNDER UTSTÄLLNINGEN

30.1 Ryaverkstad I: Färg

14.2 Kultur & Bulla: Minirya-verkstad för alla åldrar

27.2 Ryaverkstad II: Material

3.4 Seminarium om Uhra-Beata Simberg-Ehrström

UTSTÄLLNINGAR 2016

16.4–15.5 Yrkeshögskolan Novia/Bildkonst

4.6–4.9 Trampa vatten

17.9–20.11 Stefan Bremer

3.12.2016–15.1.2017 Karoliina Hellberg & Benjamin Orlov

Guldskimmer, 1968